

מעמד המורה בחברה הערבית בישראל בשנת

תשפ"א

דוח מחקר

יצחק גילת

יוני 2021

תמוז תשפ"א

תקציר

רקע

מעמד המורה בחברה הוא סוגיה מרכזית בשדה החינוך, אשר מעוררת תשומת לב בלתי פוסקת בקרב הציבור הרחב, קובעי מדיניות, צוותי חינוך וחוקרים. לאורך ההיסטוריה של מערכת החינוך בישראל נעשו מאמצים נרחבים לשפר את מעמד המורה, והם נמשכים עד עצם היום הזה. במטרה לעקוב אחרי השינויים, פיתחה מכללת לוינסקי לחינוך שאלון למדידת מעמד המורה בחברה הישראלית. זה שש שנים שהמכללה עורכת מעקב אחר מעמד המורה בסקר שנערך באמצעות השאלון. בשנת תשפ"א הרחבנו את הבדיקה וכללנו בה גם את האוכלוסייה הערבית בישראל, שלא נכללה בסקרים שנערכו עד כה. הדוח הנוכחי מציג את הממצאים שהתקבלו לגבי מעמד המורה בחברה הערבית בישראל, תוך השוואה לממצאים המקבילים בקרב היהודים. השאלון הועבר כשנה לאחר המעבר להוראה מרחוק בעקבות מגפת קורונה, ולפיכך הוספנו מטרה, המכוונת לבדיקת השפעתה של תקופה קורונה על מעמד המורה בחברה הערבית.

שיטה

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח כאמור במכללת לוינסקי לחינוך. השאלון בוחן את מעמד המקצוע בעיני המשיבים על פי שבעה ממדים: תרומה לחברה, יוקרה בעיני המשיב, יוקרה בחברה, רמת המקצוענות הדרושה למקצוע, התפתחות מקצועית אפשרית במקצוע, אטרקטיביות המקצוע ("הייתי רוצה שהילד שלי יעסוק במקצוע") ונאותות השכר. המשיבים בחרו את המידה שבה כל ממד מאפיין את המקצוע, על סולם של שש דרגות. הבחירה נעשתה לגבי חמישה מקצועות: מורה, רופא, עורך דין, איש הייטק ועובד סוציאלי. ניתן לחשב ציון כולל של מעמד המקצוע, המחושב על ידי ממוצע של כל הממדים, וכן ציון לכל ממד בנפרד. נוסף על כך, שולבה שאלה שבה התבקשו המשיבים לבחור אחת מבין שלוש אפשרויות לגבי שינוי מעמד המורה בעקבות תקופת קורונה: עלה, ירד, לא השתנה. הנתונים נאספו ממדגם של 233 ערבים בני 18 ויותר, באמצעות שאלון מקוון אנונימי. הסקר נערך בחודש אפריל 2021, קצת יותר משנה לאחר השינויים במערכת החינוך בעקבות מגפת קורונה. הנתונים שהתקבלו בסקר הנוכחי מושווים לממצאים שהתקבלו בסקר מקביל שנערך באוכלוסייה היהודית, חודש לפני כן.

ממצאים

ציון כללי של מעמד המורה: ממוצע הממד הכללי של המורה בקרב המשיבים הערבים הוא 3.9 בסולם של שש דרגות והוא כמעט זהה לממוצע שהתקבל בקרב משיבים יהודים. אשר למקום היחסי של המורה, המשיבים הערבים דרגו אותו אחרי רופא ואיש הייטק, יחד עם עורך דין ולפני עובד סוציאלי. דירוג זה שונה אך מעט מדירוג המשיבים היהודים, שדירגו את המורה אחרי עורך דין. פרט לכך, הדירוג זהה.

ממדים של מעמד המורה: ניתן לחלק את שבעת הממדים המרכיבים את מעמד המורה לשתי קבוצות בהתאם לציון שקיבלו: ארבעה ממדים דורגו כגבוהים למדי או גבוהים: רמת המקצוענות הנדרשת ממורה, תרומה לחברה, האפשרות להתפתחות מקצועית והיוקרה בעיני המשיבים. שלושה ממדים דורגו ברמה בינונית או נמוכה בממוצע שלוש בערך בסולם של שש דרגות: היוקרה בעיני החברה, רמת השכר והרצון שהילד יעסוק במקצוע. השונות הזאת בין הממדים נמצאה גם אצל המשיבים היהודים. השוואות לגבי כל ממד בנפרד מראות שהיוקרה של המורה גבוהה יותר בעיני הערבים, ותרומת המקצוע לחברה גבוהה יותר בעיני היהודים.

עמדות כלפי ההוראה בתקופת קורונה: המשיבים התבקשו להביע את דעתם בנוגע להוראה במהלך קורונה, בהיבט הרגשי ובהיבט הפדגוגי. נמצא כי העמדות כלפי ההיבט הרגשי בהוראה (המסירות, הקשר עם הילד והקשר עם ההורה) הן ברמה בינונית-גבוהה, והן חיוביות יותר מהעמדות כלפי ההיבט הפדגוגי (איכות ההוראה, שליטה בטכנולוגיה) שהן ברמה בינונית. עוד נמצא, שהורים אשר הרבו לצפות במפגשי הזום של ילדיהם, הביעו עמדות חיוביות יותר באופן מובהק, מהורים שמיעטו לצפות. ממצא דומה מאוד התקבל במחקר שבחן את הנושא בקרב היהודים.

השפעת קורונה על מעמד המורה: להוראה בתקופת קורונה הייתה השפעה חזקה יותר באוכלוסייה הערבית: 75% מהמשיבים הערבים, לעומת כ-50% מהמשיבים היהודים דיווחו על שינוי מעמד המורה בעיניהם. כיוון ההשפעה נבדל באופן מובהק בין הקבוצות, כאשר בקרב הערבים, ההשפעה החיובית (58%) הייתה גבוהה בהרבה מאשר ההשפעה השלילית (17%) ואילו בקרב המשיבים היהודים, היחס בין השפעה חיובית להשפעה שלילית נוטה לטובת ההשפעה החיובית, אך הוא מאוזן יותר – 28% ו-20% בהתאמה.

ניתוח הנימוקים להשפעת קורונה על מעמד המורה, העלה את התמות הבאות.

השפעה חיובית (מעמד המורה עלה בעקבות ההוראה במהלך קורונה):

מסירות גבוהה והשקעת מאמצים מעבר לנדרש בתקופה רגילה (לדוגמה, המורה

פעל יותר מכפי שנדרש ממנו בבית הספר).

קידום הקשר הרגשי עם תלמידים והורים (לדוגמה, המורים עשו את מירב

המאמצים לשמור על המצב הנפשי של התלמידים, תקשורת מלאה עם ההורים).

הסתגלות יעילה למצב חדש (לדוגמה, המורה הגיב לשינויים שחייבו אותו לעמוד

בכל האתגרים בשיטת ההוראה ובסגנון ההוראה, וכן ניסה לפתח את כישוריו

הטכנולוגיים כדי להיענות לשינויים החדשים, ופעל להתאים את עצמו לכל מה

שפותח בתהליך ההוראה ובכל הרמות החינוכיות).

הכרה בחיוניות של המורים (לדוגמה, מכיוון שהמורה הוא אבן היסוד בחברה, לא

יכולה להיות התפתחות בתחומי החיים ללא בית הספר והמורה).

השפעה שלילית (מעמד המורה ירד בעקבות ההוראה בקורונה)

רמה לא גבוהה של מקצועיות (לדוגמה, בתקופת הלמידה מרחוק תוך כדי מעקב אחרי הלמידה מרחוק עם בני בכיתה (ה) גיליתי שסגנון החינוך של המורים היה רע מאוד, חסר יצירתיות ורק להעביר חומר).
זלזול מצד המורים (לדוגמה, כאימא לילדים בגן, ראיתי את חוסר המעש, חוסר העניין וההימנעות של המורים מעיסוק במקצוע שלהם).
קשר רגשי מוגבל עם הילדים (לדוגמה, לדעתי, מורה מצליח הוא מישהו שבונה גשר חזק של קשרים בינו לבין תלמידיו, לצערי הקורונה גילתה שקשר הוא להעביר תוכן).
באופן כללי, הנימוקים שהובאו על ידי המשיבים הערבים דומים לאלו שהובאו על ידי המשיבים היהודים.

לסיכום, תמונת המצב בנוגע למעמד המורה בחברה הערבית, כפי שעולה מממצאי המחקר, דומה מאוד לתמונה באוכלוסייה היהודית. שתי האוכלוסיות נבדלות במאפיינים חברתיים-תרבותיים רבים, אך שייכים לאותה מערכת פורמלית הקובעת את המדיניות בתחום החינוך בישראל. ייתכן שמעמד המורה מושפע הרבה יותר מהמדיניות וההחלטות במערכת החינוך מאשר מהמציאות החברתית-התרבותית שבה פועלים המורים.

מעמד המורה בחברה הערבית בישראל בשנת תשפ"א

רקע

ניתן לראות במעמד המורה בחברה צומת דרכים, שאליו מתנקזות סוגיות מרכזיות בשדה החינוך ובממשק שבין החינוך לבין החברה. סוגיות אלו כוללות, בין השאר, את מאפייני הבוחרים בחינוך כתחום עיסוק, את איכות ההוראה, את הישגי התלמידים ואת איכות הבוגרים של בתי הספר. לאור זאת, ניתן להבין את המאמצים הבלתי פוסקים המושקעים – בארץ ובעולם – כדי להעלות את מעמד של המורים בחברה. כדי לבחון את יעילותם של מאמצים אלו יש צורך במדידה ראויה של מעמד המורה בחברה. מכללת לוינסקי לחינוך פיתחה שאלון למדידת מעמד המורה בחברה¹. שאלון זה מועבר זה שש שנים במועד קבוע בחודש פברואר ומאפשר לבחון אם חלים שינויים במעמד המורה. הממצאים מראים כי במהלך שש השנים האחרונות לא חלו שינויים משמעותיים במעמד המורה. הסקרים שנערכו עד כה התמקדו באוכלוסייה היהודית. בשנת 2021 הסקר הורחב והועבר גם באוכלוסייה הערבית. הדוח הנוכחי מציג את הממצאים שהתקבלו בנוגע למעמד המורה באוכלוסייה הערבית בהשוואה לאוכלוסייה היהודית.

נוסף על המדידה הסטנדרטית של מעמד המורה, שילבנו בסקר הנוכחי גם בדיקה של השפעת משבר קורונה והמעבר המהיר והגורף להוראה מרחוק, על מעמד המורה בחברה הערבית והיהודית.

מתודולוגיה

תיאור המדגם

בסקר השתתפו 233 משיבים מתוך האוכלוסייה הערבית הבוגרת בישראל, 70% מהם נשים ו-30% גברים. גיל המשיבים הממוצע הוא 42.66 (SD=9.28), גילו של המשיב הצעיר ביותר 12 וגילו של המשיב המבוגר ביותר 74. ההתפלגות לפי הזיקה לדת של המשיבים היא 23% דתיים, 68% מסורתיים ו-9% חילוניים. ארבעים ושמונה אחוזים מהמשיבים הם הורים לילדים הלומדים בגן הילדים, 75% הם הורים לילדים הלומדים בבית הספר היסודי ו-70% הם הורים לילדים הלומדים בתיכון.

¹ גילת, י' וונגרוביץ', נ' (2018). מעמד המורה בישראל כיום. דפים, 68, 11-27.

כלים

הנתונים נאספו באמצעות שאלון שפותח במכללת לוינסקי לחינוך למדידת מעמד המורה בחברה. המשיבים לשאלון מתבקשים להעריך שישה בעלי מקצוע, ביניהם מורים, בהתייחס לשבעה ממדים הכלולים במשמעות התיאורטית של מעמד חברתי של מקצוע. הממדים הם: (1) היוקרה של בעל המקצוע בחברה; (2) תרומתו של בעל המקצוע לחברה; (3) רמת המקצוענות הדרושה מבעל המקצוע; (4) היוקרה של בעל המקצוע בעיני המשיבים; (5) המידה שבה המקצוע מאפשר התפתחות אישית; (6) מידת הרצון שהילד שלהם יעסוק במקצוע; (7) המידה שבה השכר שמקבל בעל המקצוע הוא ראוי. המקצועות שאותם מעריכים באמצעות השאלון, נוסף על מורים, הם: רופאים, אנשי הייטק, עורכי דין ועובדים סוציאליים. בכל השאלות התבקשו המשיבים לסמן את תשובותיהם על גבי סולם של שש דרגות.

במטרה לבחון ביתר פירוט את השפעת ההוראה מרחוק על מעמד המורה, הוספנו כמה שאלות: ראשית, שאלה ישירה, שבה התבקשו המשיבים לבחור אחת מבין שלוש אפשרויות, ולנמק את בחירתם: 1. השפעה חיובית על מעמד המורה; 2. השפעה שלילית על מעמד המורה; 3. היעדר השפעה על מעמד המורה. שנית, שאלה לגבי עמדות כלפי הוראה בתקופת הקורונה. עמדות אלו נמדדו באמצעות היגדים המתייחסים להיבטים פדגוגיים ורגשיים של ההוראה, כגון "רמת ההוראה במפגשי הזום הייתה גבוהה", "אני מרוצה מהקשר בין המורה לבין הילד שלי בתקופת קורונה". בכל השאלות התבקשו המשיבים לסמן את מידת ההסכמה שלהם עם ההיגדים על גבי סולם של שש דרגות.

הליך

השאלונים האנונימיים והמקוונים הופצו באמצעות האינטרנט בחודש אפריל 2021. בעת העברת השאלון, משבר קורונה היה בדעיכה והתחילה חזרה ללימודים בבתי הספר, אך הזיכרון של ההוראה מרחוק בתקופה זו היה עדיין טרי מאוד ולפיכך בדקנו את השפעתה של תקופה זאת על מעמד המורה.

ממצאים

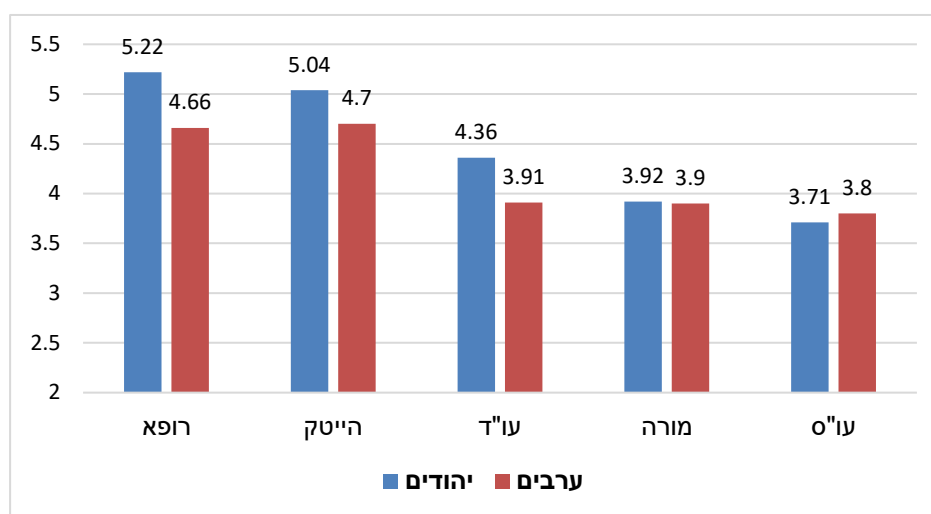
עמדות המשיבים כלפי מעמד המורה בהשוואה למקצועות אחרים

תחילה בחנו את עמדות המשיבים כלפי המקצועות השונים על-ידי חישוב מדד כללי של מעמד המקצוע, שחושב כממוצע של כל הממדים המרכיבים אותו. הציון במדד נע בין 1 (מעמד נמוך) ל-6 (מעמד גבוה). לוח 1 מציג את הממוצעים של המדד הכללי של ששת המקצועות בקרב המשיבים הערבים בהשוואה למשיבים היהודים. הממוצעים מוצגים גם בתרשים 1.

לוח 1: ממוצעים (וסטיות תקן) של מעמד המקצוע בקרב יהודים (500) וערבים (233)

t	ערבים	יהודים	
7.23***	4.66 (.88)	5.22 (.57)	רופא
4.922***	4.70 (.87)	5.04 (.64)	הייטק
7.20***	3.91 (.89)	4.36 (.80)	עו"ד
0.31	3.90 (.86)	3.92 (.73)	מורה
1.49	3.80 (.85)	3.71 (.76)	עו"ס

*** $p < .001$

תרשים 1: ממוצעים של מדד מעמד המקצוע בקרב יהודים וערבים

מתוך הלוח והתרשים ניתן ללמוד על התופעות הבאות:

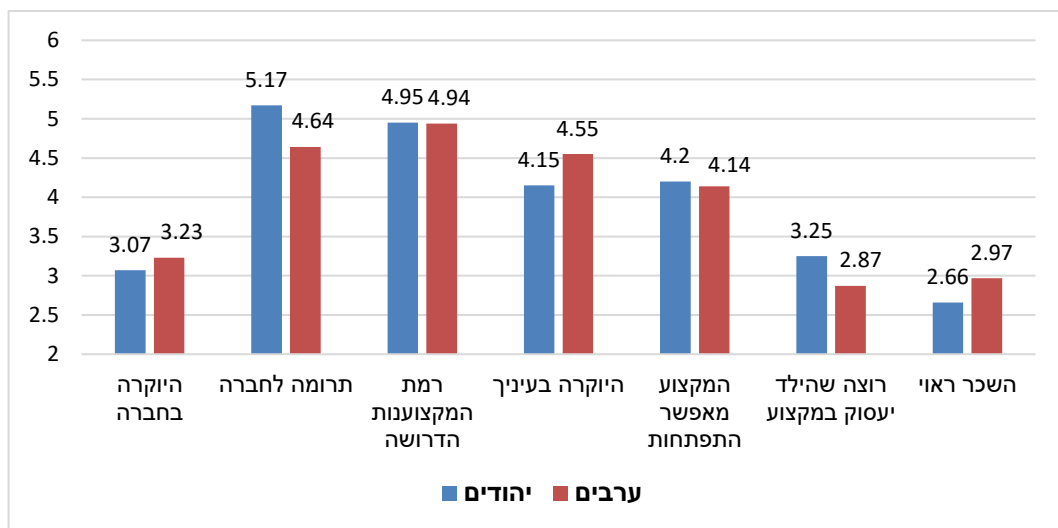
- א. הממוצע של מעמד המורה בחברה אינו שונה בין ערבים ליהודים – בשתי האוכלוסיות הממוצע הוא 3.9 בסולם של שש דרגות.
- ב. מקומו היחסי של המורה בהשוואה למקצועות אחרים שנבחנו דומה למדי בשתי הקבוצות: אצל היהודים מעמד המורה נמוך מרופא, איש הייטק ועורך דין וגבוה מהמעמד של עובד סוציאלי. אצל הערבים, מעמד המורה נמוך מזה של רופא ואיש הייטק, שווה לזה של עורך דין וגבוה מזה של עובד סוציאלי.
- ג. ממוצע המעמד החברתי של רופא, איש הייטק ועורך דין, גבוה יותר אצל היהודים מאשר אצל הערבים. ממוצע המעמד של מורה ושל עובד סוציאלי – אינו שונה.

עמדות המשיבים כלפי מעמד המורה – ניתוח לפי ממדים

המדד הכללי של מעמד המקצוע מורכב משבעה ממדים, כמתואר בפרק השיטה. כדי לבחון את הפרופיל של מעמד המורה לפי ממדים אלו חושבו ממוצעים וסטיות תקן של שבעת הממדים ונערכו מבחני T לבדיקת מובהקות ההבדל בין המשיבים הערבים למשיבים היהודים. לוח 2 מציג את הממצאים. טווח הציונים נע בין 1 (נמוך) לבין 6 (גבוה). הממוצעים מוצגים גם בתרשים 2.

לוח 2: ממוצעים וסטיות תקן של הממדים שמהם מורכב מעמד המורה בשנתיים האחרונות

t	ערבים (N=233)	יהודים (N=500)	
1.88*	3.23 (1.21)	3.07 (0.98)	היוקרה בחברה
5.79***	4.64 (1.31)	5.17 (0.96)	תרומה לחברה
0.10	4.94 (1.13)	4.95 (1.14)	רמת המקצוענות הדרושה
3.88***	4.55 (1.32)	4.15 (1.34)	היוקרה בעיניך
0.85	4.14 (1.32)	4.20 (1.35)	המקצוע מאפשר התפתחות
3.34***	2.87 (1.46)	3.25 (1.45)	רוצה שהילד יעסוק במקצוע
3.58***	2.97 (1.25)	2.66 (1.30)	השכר ראוי

תרשים 2: ממוצעים של הממדים המרכיבים את מעמד המורה

הלוח והתרשים מלמדים על שונות גבוהה בין הממדים השונים המרכיבים את מעמד המורה. ארבעה ממדים קיבלו ציון גבוה למדי (יותר מ-4): רמת המקצוענות הדרושה, תרומת המקצוע לחברה, היוקרה בעיני המשיב ומידת ההתפתחות המקצועית שהמקצוע מאפשר. שלושה

מדדים קיבלו הערכות בינוניות-נמוכות: היוקרה בעיני החברה, האטרקטיביות של המקצוע ונאותות השכר.

באופן כללי, הפרופיל של מעמד המורה על פי הממדים שתואר לעיל מאפיין גם את הממצאים שהתקבלו באוכלוסייה היהודית. עם זאת, ניתן לראות שני הבדלים: האחד - הממד של תרומה לחברה גבוה יותר אצל היהודים בהשוואה לערבים, והשני – הממד של היוקרה של המקצוע בעיני המשיב, גבוה יותר בקרב הערבים.

עמדות כלפי תפקוד המורים בתקופת קורונה

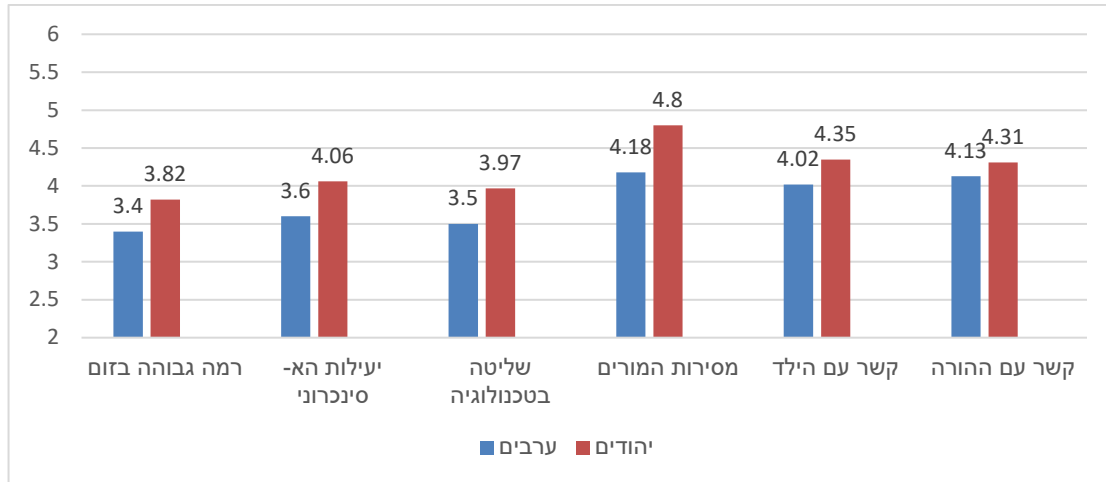
במהלך ההוראה מרחוק בתקופת קורונה, הורים נחשפו באופן ישיר לעבודתם של המורים ולפיכך יש עניין ללמוד על עמדותיהם בנוגע לאיכות ההוראה. הואיל ולא כל ההורים צפו בשיעורי הזום באותה מידה, החלטנו לבדוק את העמדות כלפי ההוראה בקורונה בנפרד בקרב הורים שהרבו לצפות (60% מהמשיבים) ובקרב הורים שלא צפו או צפו מעט בשיעורים (40%). חושבו ממוצעים וסטיות תקן של העמדות ונערך מבחן T לבחינת מובהקות ההבדלים בין הקבוצות. התוצאות מוצגות בלוח 3. העמדות נבדקו באמצעות סולם של שש דרגות, כאשר ציון גבוה מראה עמדה חיובית.

לוח 3: עמדות כלפי ההוראה בתקופת הקורונה בזיקה לכמות הצפייה בשיעורי זום

רמת מובהקות	צפו מעט (N=86)		צפו הרבה (N=130)		
	ממוצע	ס"ת	ממוצע	ס"ת	
.001	1.33	2.78	1.34	3.40	רמת ההוראה במפגשי הזום הייתה גבוהה
.001	1.45	2.78	1.51	3.58	חומרי הלימוד האסינכרוניים סייעו ללמידה
.001	1.39	2.70	1.42	3.51	השליטה של המורים בטכנולוגיה הייתה גבוהה
.001	1.33	3.12	1.66	4.18	מסירות המורים לעבודתם הייתה גבוהה
.001	1.62	3.03	1.60	4.02	אני מרוצה מהקשר בין המורה לבין הילד בתקופת קורונה
.001	1.62	3.09	1.59	4.13	אני מרוצה מהקשר ביני לבין המורה בתקופת קורונה

התוצאות מראות על הבדלים מובהקים בכל העמדות, הנובעים מכך שהורים שצפו הרבה במפגשי הזום, מביעים עמדות הרבה יותר חיוביות מהורים שמיעטו לצפות. הבדלים אלו באים לידי ביטוי בכל השאלות. עוד עולה מהנתונים, כי העמדות כלפי ההיבט הרגשי בהוראה (המסירות, הקשר עם הילד והקשר עם ההורה) הן ברמה בינונית גבוהה, והן חיוביות יותר מהעמדות כלפי ההיבט הפדגוגי, שהן ברמה בינונית.

בהשוואה בין עמדות ההורים הערבים והיהודים לגבי הערכת המורים בקורונה, נמצא כי ההורים היהודים הביעו עמדות חיוביות יותר. תרשים 3 מציג את ההשוואה בין ערבים לבין יהודים, רק לגבי הורים שהרבו לצפות.

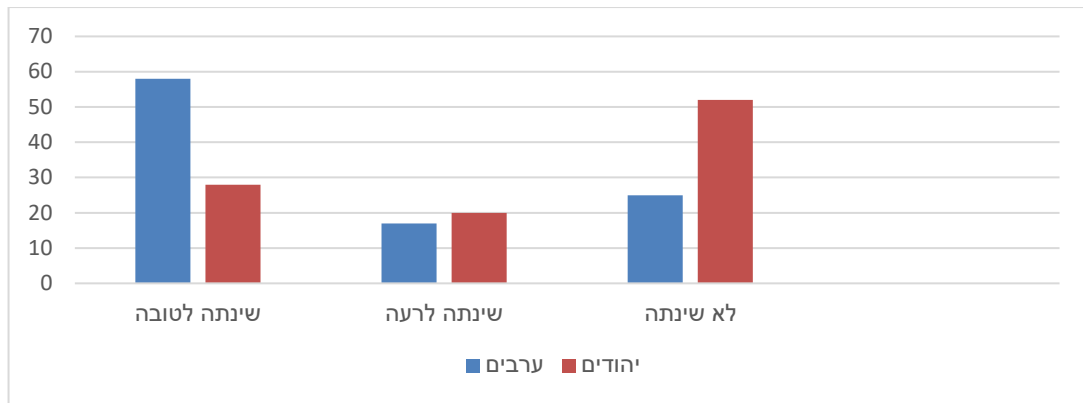
תרשים 3: השוואה של הערכת המורים בהוראה מרחוק בין הורים ערבים להורים יהודים

השפעת משבר קורונה על מעמד המורה

המשתתפים התבקשו לבחור אחת משלוש אפשרויות בנוגע להשפעת תקופת קורונה על מעמד המורה בעיניהם. תחילה חושבה התפלגות המשיבים לאפשרויות אלו בנפרד בקרב משיבים שצפו הרבה במפגשי הזום ובקרב משיבים שצפו מעט. היות ולא נמצאו הבדלים מובהקים, חושבה ההתפלגות בקרב כל המשיבים. התוצאות מוצגות בלוח 4 ובתרשים 4 בהשוואה לתוצאות שהתקבלו בשאלה זו בקרב היהודים.

לוח 4: התפלגות המשיבים בנוגע להשפעת משבר קורונה על מעמד המורה בקרב ערבים ויהודים (באחוזים)

יהודים			ערבים		
שינה לטובה	שינה לרעה	לא שינה	שינה לטובה	שינה לרעה	לא שינה
58	17	25	28	20	52

תרשים 4: התפלגות המשיבים בנוגע להשפעת משבר קורונה על מעמד המורה בקרב ערבים ויהודים

מבחן חי בריבוע הראה הבדל מובהק בין הקבוצות ($X^2(2) = 20.15, p < .001$) הנובע מכך שההשפעה החיובית גבוהה הרבה יותר בקרב הערבים (כמעט פי שניים) ואילו היעדר ההשפעה שכיח הרבה יותר אצל היהודים. עוד ראוי לציין, כי בנייתו שנערך על האוכלוסייה היהודית בלבד, נמצא שההשפעה החיובית הייתה גבוהה יותר בקרב אלו שצפו לעומת אלו שלא צפו. אצל המשיבים הערבים לא נמצא הבדל בין שתי הקבוצות בנוגע להשפעת קורונה על מעמד המורה.

ניתוח נימוקים

כדי להבין את הסיבות לשינויים במעמד המורה בעקבות משבר קורונה ביקשנו מהמשיבים לנמק את התשובה הסגורה. נערך ניתוח תוכן של הנימוקים והוא העלה את הקטגוריות המוצגות להלן. הניתוח נערך בנפרד לגבי נימוקים להשפעה חיובית ונימוקים להשפעה שלילית על מעמד המורה.

נימוקים לשינוי חיובי בתפיסת מעמד המורה

מסירות גבוהה והשקעת מאמצים מעבר לנדרש בתקופה רגילה

- המורים השקיעו מאמצים רבים למען חינוך ילדינו
- חוויתי מקרוב את הסטנדרט הגבוה והמקצועיות מצידם של אנשי החינוך, שמקדישים זמן ושעות רבות בהכנת תכנים ובהעברת חומרי למידה לתלמידים
- הלימוד מרחוק מצריך יותר מאמץ מהמורה
- המורה השקיע מאמץ מעבר למה שנדרש ממנו בבית הספר
- עבודת המורים מרחוק מבתיהם על חשבון זמן המשפחה ובמיוחד בנוכחותם של ילדיהם בבית אינה מובנת מאליה

קידום הקשר הרגשי עם תלמידים והורים

- הדאגה של מורים לתלמידים באופן אישי בלטה יותר
- אין תחליף למפגש האנושי החינוכי
- המורים עשו את מירב המאמצים כדי לשמור על המצב הנפשי של התלמידים ולנהל תקשורת מלאה עם ההורים
- הייתה תקשורת וקרבה חיובית בין התלמידים והמורה וגם בין התלמידים, ההורים והמורה

הסתגלות יעילה למצב חדש

- פיתוח מיומנויות מחשוב חדשות ואסטרטגיות הוראה חדשות
- דעתי על המורה השתנתה לחיוב. המורה הגיב לשינויים שחייבו אותו לעמוד בכל האתגרים בשיטת ההוראה ובסגנון ההוראה, וכן ניסה לפתח את כישוריו הטכנולוגיים כדי להיענות לשינויים החדשים, ופעל כדי להתאים את עצמו לכל מה שפותח בתהליך ההוראה ובכל הרמות החינוכיות. אין זה מובן מאליו מכיוון שהמורים בתקופה זו ניסו, בכל המובנים, לעמוד בקצב השינויים וההתפתחויות שהתרחשו במערכת החינוך
- המורה פיתח את עצמו בצורה מוחשית דווקא בגלל השימוש בטכנולוגיה
- המורה הצליח להוכיח את עצמו ולהוכיח לכולם שהוא יצירתי ויודע להסתגל לכל מצב ותמיד מסוגל לתת

הכרה בחיוניות של מורים

- כבר גלוי לכולנו מהי חשיבות הנוכחות של המורה בחיי התלמיד וההורים, והתבררה לנו מידת תפקידו בגידול ובחינוך הדורות
- אין תחליף למורה ולסביבה בבית הספר
- כי זה הראה את חשיבות המורה והלמידה בתוך בית הספר
- מכיוון שהמורה הוא אבן היסוד בחברה, לא יכולה להיות התפתחות בתחומי החיים ללא בית הספר והמורה
- הבנתי כמה קשה לעבוד עם ילדים ומתבגרים ואת מידת האחריות המוטלת על המורה. המורים הם האפוטרופוסים לגידול ילדינו ועתידם. למורה תפקיד מרכזי בבניית דורות והם מקור התמיכה והעזרה

נימוקים לשינוי שלילי בתפיסת מעמד המורה

רמה מקצועית לא גבוהה

- להרבה מאוד מהמורים והמורות אין מספיק מיומנויות (חינוכיות והתנהגותיות)
- משבר קורונה גילה כי המורים אינם מוכנים להסתגל לשיטות חינוך חדשות. בזמן שהורים ותלמידים למדו להסתגל ללמידה מרחוק, המורים לא הצליחו ליצור מנגנונים מעשיים ומושכים לחינוך מרחוק
- בתקופת הלמידה מרחוק תוך כדי מעקב אחרי הלמידה מרחוק עם בני בכיתה (ה) גיליתי שסגנון החינוך של המורים היה רע מאוד, חסר יצירתיות ורק להעביר חומר. הרגשתי שעלי להתאמץ יותר ויותר עם ילדי עד שאגיע איתם לרמה הנדרשת. לעיתים רחוקות מורים נותנים לתלמידים ערכים וכישורים

זלזול מצד המורים

- כאימא לילדים בגן, ראיתי את חוסר המעש, חוסר העניין וההימנעות של המורים מעיסוק במקצוע שלהם
- רשלנות וזלזול של מספר טוב של מורים התעוררו בחינוך. הם חשבו שהם בחופשה פתוחה (אני מדבר באופן כללי) והעבודה שלה לא הגיעה לרמה הנדרשת
- תקופת קורונה פיתחה סוג של עצלות, תלות ובטלנות בקרב מורים ומחנכים לגיל הרך
- זלזול מצד חלק מהמורים ואי העברת חומר הלמידה ברצינות
- זלזול וחוסר מקצועיות

קשר מוגבל עם הילדים

- חוסר השתתפות ומעקב על הילדים בתקופת קורונה
- מרבית המורים לא יצרו קשר עם התלמידים זמן רב
- באופן אישי אני רואה תקשורת ישירה, לחיצת יד וטפיחה על הכתף, חלק חשוב מאוד מדרך הצמיחה של התלמיד
- לדעתי, מורה מצליח הוא מישהו שבונה גשר חזק של קשרים בינו לבין תלמידיו, לצערי קורונה גילתה שקשר הוא להעביר תוכן

דיון

המחקר בחן את מעמד המורה בחברה הערבית בישראל, תוך התייחסות לשבעה ממדים המרכיבים את המעמד החברתי של מקצוע, בהתאם לרקע התיאורטי: תרומה לחברה, רמת המקצוענות הדרושה למקצוע, יוקרה בעיני המשיב, יוקרה בעיני החברה, התפתחות מקצועית שהמקצוע מאפשר, אטרקטיביות המקצוע (הרצון שהילד יעסוק בו) ונאותות השכר. הממצאים מראים כי הציון הכולל של מעמד המורה בחברה הערבית (המורכב ממוצע הממדים האלה) הוא 3.9 בסולם של שש דרגות וניתן להגדירו כבינוני. ציון זה כמעט זהה לציון של מעמד המורה באוכלוסייה היהודית, כפי שנמצא במחקר שנערך במועד דומה. גם המקום היחסי של המורה דומה בשתי האוכלוסיות: מעמד המורה אצל הערבים נמוך מזה של רופא ואיש הייטק, דומה לזה של עורך דין וגבוה מזה של עובד סוציאלי. אצל היהודים נמצא מדרג דומה מאוד, פרט לכך שמעמד המורה נמוך גם מזה של עורך דין.

התבוננות מפורטת יותר במעמד המורה, תוך התייחסות לממדים המרכיבים אותו, מגלה "פרופיל תנודתי", דהיינו, ישנם פערים גדולים בציונים של הממדים השונים. רמת המקצוענות, התרומה לחברה וההתפתחות המקצועית נתפסות כגבוהות למדי, היוקרה בחברה היא בינונית, האטרקטיביות של ההוראה ונאותות השכר נתפסות כנמוכות. פרופיל דומה מאוד התקבל גם בקרב האוכלוסייה היהודית. דפוס נוסף שניתן לזהות בתוך הפרופיל של ממדי מעמד המורה משותף אף הוא לערבים וליהודים: הפער בין יוקרת מקצוע ההוראה בעיני המשיב לבין היוקרה בעיני החברה (כפי שסבור המשיב). בשתי האוכלוסיות נמצא כי היוקרה בעיני המשיב (ממוצע 4 מתוך 6) גבוהה בהרבה מהיוקרה בחברה (ממוצע 3). אפשר לפרש פער זה כמשקף אי-נחת של המשיבים מהיוקרה של ההוראה בחברה, שרמתה נמוכה מדי לטעמם.

אי-הנחת ממעמד המורה בחברה מלווה את מערכת החינוך בישראל כמעט מתחילת דרכה. במהלך השנים נעשו מאמצים בלתי נלאים לשפר את המעמד, כפי שניתן ללמוד מוועדות שקמו (כגון ועדת עציני, ועדת דוברת ועוד) במטרה לחולל רפורמה במערכת החינוך. ועדות אלו הציבו את שיפור מעמד המורה כאחד היעדים הראשונים ברפורמות שהציעו. המעקב שנערך באמצעות השאלון שפותח במכללת לוינסקי לחינוך, מראה שמאמצים אלו לא הצליחו. המחקר הנוכחי מראה שמעמד המורה בחברה הערבית דומה מאוד למעמד המורה באוכלוסייה היהודית. מעמד המורה דומה בשתי האוכלוסיות, על אף המאפיינים החברתיים-התרבותיים השונים שלהן. ייתכן שהדבר מעיד על כך שמעמד המורה מושפע פחות מההקשר החברתי שבו עובדים המורים, ויותר מההקשר הארגוני ובמיוחד מהמדיניות בנוגע למורים ולהוראה. אומנם לערבים וליהודים יש מערכות חינוך נפרדות, אך שתיהן שייכות למשרד החינוך, מתוגמלות במידה דומה, כפופות לאותה מדיניות ולאותן הנחיות המשפיעות על מעמד המורה, כגון דרישות הסף להתקבל ללימודי הוראה ומידת האוטונומיה בעבודת ההוראה. סביר להניח כי שינוי במאפיינים אלה, ובמיוחד העלאת הדרישות מהמעוניינים לעסוק בהוראה, גידול

באוטונומיה של בתי הספר ושיפור השכר של המורים, יקדם אותנו אל היעד הרצוי לכולם – שיפור מעמד המורה בחברה הערבית והיהודית.

מגבלות המחקר

המגבלה המרכזית של המחקר היא השימוש בשאלון כמותי לצורך השוואה בין שתי קבוצות תרבותיות שונות. לעיתים קרובות כלי מדידה כמותיים הם תלויי תרבות, כלומר, מאפיינים של השפה והתרבות יכולים להשפיע הן על המשמעות של ההיגדים, הן על התשובות בסולם המדידה. באופן ספציפי יותר, מחקרים קודמים שערכו עורכי המחקר הנוכחי באוכלוסייה הערבית בישראל הראו שהמשיבים נטו לתת ציונים גבוהים יותר מאשר המשיבים היהודים, בנושאים שונים ובקבוצות גיל שונות. לאור זאת, יש להתייחס בזהירות להשוואות הישירות בין שתי הקבוצות. עם זאת, הטיה אפשרית כזאת אינה פוגעת בתוקף של השוואות פנימיות בתוך הקבוצה. כך לדוגמה, המדרג שנמצא בין הממדים השונים של מעמד המורה במחקר הנוכחי, אינו מושפע מהטיה אפשרית. העובדה שמדרג דומה מאוד נמצא אצל ערבים ואצל יהודים מחזקת את התוקף של ההשוואה בין הקבוצות בנוגע למעמד המורה בחברה הערבית והיהודית.